

Obsah

Úvod k druhému, rozšířenému vydání.....	11
Metodologie	13
Zakotvená teorie (obecně)	13
Stručná charakteristika zakotvené teorie	13
Cíl zakotvené teorie.....	14
Další specifika metody zakotvené teorie.....	14
Postupy výzkumu zakotvenou teorií	16
Cesta ke konstrukci teorie přírodovědného vzdělávání v předškolním a v mladším školním věku.....	18
Etapy výzkumu.....	19
Přehled kvalitativních výzkumných nástrojů.....	19
Respondenti	21
Výstupy	21
1. Přírodovědné vzdělávání	23
1.1 Přírodovědné vzdělávání včera a dnes.....	23
1.2 Dva trendy ovlivňující přírodovědné vzdělávání	28
1.3 Přírodovědná gramotnost.....	29
1.3.1 Obecně.....	29
1.3.2 Přírodovědná gramotnost na prvním stupni ZŠ	32
1.3.3 Přírodovědná gramotnost v předškolním věku.....	32
2. Vývojové teorie – učení závisí na věku	35
2.1 Vývojové teorie – úvod do problematiky	35
2.2 Přínos Jeana Piageta.....	37
2.2.1 Stručné životopisné informace	37
2.2.2 Piagetovy vývojové etapy.....	38
2.2.3 Piagetovy pokusy.....	40
2.2.4 Kritika Piageta	42
2.3 Přínos Lva Semjonoviče Vygotského	42
2.3.1 Zasazení do historického kontextu.....	42
2.3.2 Vygotského vývojová období.....	43
2.3.4 Řeč a vytváření pojmů	44
2.3.5 Vývoj a učení.....	45
2.3.6 Zóna nejbližšího vývoje.....	45
2.3.7 Optimální období pro učení.....	46
2.4 Pedagogické aplikace poznatků vývojových teorií.....	47
2.4.1 Specifika předškolních dětí a prvostupňových žáků	47
2.4.2 Spirálové osnování učiva	48
2.4.4 Scaffolding.....	48
2.4.5 Montessori pedagogika.....	49

2.4.6	Responsibilita.....	52
2.4.7	Vytváření morálního úsudku	52
2.5	Šetření „Vývojová specifika“	54
2.5.1	Úvodem	54
2.5.2	Piagetovy pokusy s českými dětmi.....	55
2.5.3	Dotazníkové šetření „Znají učitelky/učitelé MŠ Piagetovy experimenty?“	57
2.5.4	Shrnutí	59
3.	Teorie inteligence – učení závisí na vrozených schopnostech.....	61
3.1	Úvod do problematiky.....	61
3.2	Teorie globální inteligence.....	61
3.3	Teorie rozličných inteligencí	62
3.4	Teorie emoční inteligence	64
3.5	Teorie fluidní inteligence	64
3.6	Teorie distribuované inteligence	65
3.7	Přírodovědná inteligence	66
3.7.1	Charakteristika přírodovědné inteligence	66
3.7.2	Přírodovědně nadaní ve škole.....	67
3.7.3	Identifikace dětí s přírodovědným nadáním	69
3.7.4	Ověřování diagnostického nástroje pro identifikaci přírodovědné inteligence v předškolním a v mladším školním věku	70
3.7.5	Podpora přírodovědně nadaných dětí a žáků.....	73
4.	Didaktické teorie a jejich vliv na přírodovědné vzdělávání	75
4.1	Behaviorismus.....	75
4.1.1	Stručné představení principů behaviorismu.....	75
4.1.2	Watson, jeho předchůdci, spolupracovníci a nástupci.....	78
4.1.3	Podmiňování (zpevňování)	79
4.1.4	Role prostředí.....	84
4.1.5	Příklady běžných didaktických pomůcek, které vycházejí z principů behaviorismu	85
4.1.6	Šetření „Učitelky MŠ odpovídají, co je pro děti největší odměnou“	86
4.2	Strukturalismus	87
4.3	Konstruktivismus	91
4.4	Teorie didaktických situací.....	96
4.5	Konektivismus.....	98
5.	Biologické základy neverbální komunikace	103
5.1	Úvodem.....	103
5.2	Akustická komunikace	104
5.3	Chemická komunikace	104
5.4	Dotyková komunikace	105
5.5	Vibrační komunikace.....	106
5.6	Optická komunikace	106

6. Přírodovědný jazyk	109
6.1 Přírodovědný jazyk jako „jiná čeština“	109
6.2 Specifika přírodovědného jazyka	110
7. Příroda jako objekt zájmu	113
7.1 Různá pojetí přírody	113
7.2 Láska k přírodě, strach z přírody	114
7.3 Didaktický vliv prostředí	116
7.3.1 Příroda jako učitel	116
7.3.2 Koncept třetí učitel	117
7.3.3 Koncept informální vzdělávání	117
7.4 Odcizování přírodě	119
7.5 Zelené terapie jako prevence odcizování přírodě	120
8. Děti/žáci a příroda – vybrané výzkumné sondy	121
8.1 Úvodem	121
8.2 Představy předškolních dětí o přírodě	121
8.3 „Můj oblíbený strom“	125
8.4 Sebehodnocení předškolních dětí na kontinuu biofobie – biofilie	128
8.5 Vztah předškolních dětí k vybraným druhům zvířat	129
8.5 Vývoj prožívání strachu v populaci žáků základní školy	132
8.6 Šetření zaměřené na porovnání množství zážitků v přírodě v populaci žáků prvního stupně před zavedením povinné environmentální výchovy a po zavedení	132
8.7 Výstupy	133
8.7.1 Shrnutí	133
8.7.2 Diskuse	134
8.7.3 Závěry	136
9. Environmentální vzdělávání	137
9.1 Environmentální výchova v předškolním vzdělávání	137
9.2 Environmentální výchova na prvním stupni ZŠ	141
10. Přírodovědné vzdělávání v předškolním a v mladším školním věku	145
10.1 Cíle a rizika ohrožující jejich naplňování	145
10.1.1 Cíle	145
10.1.2 Rizika	146
10.2 Vytyčení didaktických zásad	146
10.2.1 Zásada výchovného a dílčího vzdělávacího působení (Cesta jako cíl)	146
10.2.2 Zásada vědeckosti	147
10.2.3 Zásada přiměřenosti	147
10.2.4 Zásada srozumitelnosti	149
10.2.5 Zásada správné komunikace, včetně neverbální	149
10.2.6 Zásada individuálního přístupu	150
10.2.7 Zásada názornosti	150

10.2.8	Zásada poskytování podnětů pro všechny smysly	151
10.2.9	Zásada využívání prostředí	151
10.2.10	Zásada těsného propojení se životem	152
10.2.11	Zásada aktivity (Pomoz mi, abych to dokázal sám).....	153
10.2.12	Zásada bezprostřední zpětné vazby.....	153
10.2.13	Zásada posloupnosti (krokování)	154
10.2.14	Zásada systematičnosti.....	154
10.2.15	Zásada komplexního rozvoje.....	155
10.2.16	Zásada trvalosti	155
10.2.17	Zásada opakování	155
10.2.18	Zásada neporovnávání	156
10.2.19	Zásada hygieny a bezpečnosti, a to včetně emocionální	156
10.3	Doporučené didaktické prostředky	157
10.3.1	Klasifikace didaktických prostředků.....	157
10.3.2	Skutečné předměty a živé organismy.....	157
10.3.3	Modely.....	158
10.3.4	Zobrazení	158
10.3.5	Projekce.....	159
10.3.6	Zvukové pomůcky	159
10.3.7	Dotykové pomůcky.....	160
10.3.8	Literární pomůcky.....	160
10.3.9	Hry	162
10.3.10	Programy, vyučovací automaty, aplikace na tablety, iPad, iPhone	163
10.3.11	Přístroje.....	165
10.4	Osvědčené didaktické přístupy pro přírodovědné vzdělávání v předškolním a v mladším školním věku.....	165
10.4.1	Komplexní rozvoj.....	165
10.4.2	Všemi smysly.....	166
10.4.3	Kladení dobrých otázek.....	172
10.4.4	Vzdělávání založené na vztahu k místu	176
10.4.5	Narativní metoda.....	177
10.4.6	Heuristické metody.....	179
10.4.7	Metoda učení objevováním	180
10.4.8	Badatelsky orientované učení.....	180
10.4.9	Metoda řešení problémů	181
10.4.10	Metoda projektová (řešení projektů)	182
10.4.11	Vzdělávání za pomoci živočichů.....	184
10.4.12	Exkurze	184
10.4.13	Zakládání sbírek.....	186
10.4.14	Využití školní zahrady.....	187
10.4.15	Rozvoj přírodovědné abstrakce	190
10.4.16	Skupinové a kooperativní zaměstnání a vyučování	194
10.4.17	Práce s přírodním materiálem	195
10.4.18	Hraní her.....	199
10.4.19	Stále venku	200
10.4.20	Podpora osvojování si přírodovědného jazyka.....	203

11. Závěry	205
11.1 Vybrané paradigmatické modely.....	205
11.1.1 Paradigmatický model „Úroveň přírodovědného vzdělávání v České republice“	205
11.1.2 Paradigmatický model „Neznalost vývojových specifík předškolních dětí“	206
11.1.3 Paradigmatický model „Nedostatečná pozornost přírodovědnému nadání“	207
11.1.4 Paradigmatický model „Systém odměn“	208
11.1.5 Paradigmatický model „Potřeba znalosti neverbální komunikace“	209
11.1.6 Paradigmatický model „Komunikace o přírodě, živých i neživých systémech“	210
11.1.7 Paradigmatický model „Citová vazba na přírodu“	210
11.1.8 Paradigmatický model „Odcizování přírodě“	211
11.1.9 Paradigmatický model „Nárůst strachu z přírody“	212
11.1.10 Paradigmatický model „Přehnaná láska k přírodě“	213
11.2 Koncept přírodovědného vzdělávání v předškolním a v mladším školním věku ...	214

Summary..... 219

About Didactic Approaches to Science Education of Preschool Children and Primary Pupils	219
1. Paradigmatic model “Quality of science education in the Czech Republic”	219
2. Paradigmatic model “Ignorance of developmental specifics of preschool children”	221
3. Paradigmatic model “Lack of attention paid to giftedness in natural sciences”	221
4. Paradigmatic model “System of rewards”	223
5. Paradigmatic model “Need of knowledge of nonverbal communication”	224
6. Paradigmatic model “Communication about nature, living and non-living systems”	224
7. Paradigmatic model “Emotional attachment to nature”	225
8. Paradigmatic model “Alienation from nature and wildlife”	226
9. Paradigmatic model “Increased anxiety of nature”	227
10. Paradigmatic model “Excessive love for nature”	228
Concept of science education at preschool and primary school levels	229

Literatura	235
Rejstřík věcný.....	253
Rejstřík jmenný.....	259